

בס"ד, כ' חשוון התשפ"ו

זבחים נ"ח – שחיטת קדשי קדשים על המזבח, וביורור מיקומו בעזרה על פי מערכת הקטורת

שאלות:

1. מאיר שחט את קרבן העולה שלו בראש המזבח, האם הקרבן כשר?

משנה וגמרא: מחלוקת על שחיטת קדשי קדשים בראש המזבח

הפרק החדש נפתח במשנה שדנה במקרה שאדם שחט קורבן של קדשי קדשים על ראש המזבח, ולא בצד המזבח.

○ דעות התנאים במשנה:

- **רבי יוסי:** השחיטה כשרה, ודינה כאילו נשחטה בצפון.
- **רבי יוסי ברבי יהודה:** יש לחלק את המזבח לשניים: מחציו ולצפון – דינו כצפון (והשחיטה כשרה). מחציו ולדרום – דינו כדרום (והשחיטה פסולה).

○ הסבר למחלוקת בגמרא:

○ **הסבר ראשון (מיקום המזבח):** רבי יוחנן אומר **שרבי יוסי** סובר שכל המזבח עומד פיזית בחלק הצפוני של העזרה (ולכן מתקיים התנאי ש"שחיטתן בצפון").
רבי זירא מקשה על כך: אם ככה, יוצא שלשיטת **רבי יוסי ברבי יהודה**, המזבח עומד חציו בצפון וחציו בדרום. זה לא מסתדר עם מה **שרבי יוחנן** עצמו אמר, **שרבי יוסי ברבי יהודה** מודה ששחיטה על הקרקע שמתחת לחצי הצפוני של המזבח – פסולה. למה שתיפסל, הרי הקרקע נמצאת בחציה הצפוני של העזרה?

○ **הסבר שני (דרשת הפסוק):** בעקבות קושיית **רבי זירא**, **רב אסי** מסביר **שרבי יוחנן** לא למד את שיטת **רבי יוסי** מהמשנה, והמחלוקת במשנה היא לא על מיקום המזבח, אלא על דרשת הפסוק "**וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֲלֵתֶיךָ וְאֶת שְׁלֵמֶיךָ**".

- **רבי יוסי** דורש: כל המזבח ראוי גם לעולות וגם לשלמים, כלומר, כולו מקבל קדושת "צפון" מגזירת הכתוב.
- **רבי יוסי ברבי יהודה** דורש: שהפסוק מחלק את המזבח – חציו לעולות וחציו לשלמים. הוא טוען שאם כל המזבח היה כשר לעולות, לא היה צורך להזכיר גם את השלמים. (**רבי יוסי** חולק עליו וטוען שהיה צריך להזכיר את השלמים, כי אחרת היינו חושבים שהמזבח מיועד רק לקדשי קדשים, שמקומם רק בצפון דחוק ולא מספיק).

2. צדוק שבר חתיכה מהמזבח ושחט על הרצפה שהתגלתה הקרבן כשר?

דין שחיטה "כנגדן בקרקע"

הגמרא מבררת את אמירתו של **רבי יוחנן**, **שרבי יוסי ברבי יהודה** מודה שאם שוחטים "כנגדן בקרקע" (מול החלק הצפוני של המזבח) – השחיטה פסולה.

בירור המונח "כנגדן בקרקע":

- **רב אחא מדיפתי** שואל את **רבינא**: מה הכוונה "בקרקע"? שהרי אי אפשר לומר שמדובר על היסוד או הסובב, כי הם חלק מהמזבח עצמו, ולא "קרקע".
 - גם אי אפשר לומר שמדובר על הקרקע שבצדי המזבח במזרח או במערב, כי (רש"י מזכיר) כבר למדנו **שרבי יוסי ברבי יהודה** מכשיר רק את השטח שבצפון מול המזבח ממש, ולא את כל צפון העזרה.
 - הגמרא מנסה לאמר שאולי הכוונה היא למחילות שמתחת למזבח? הגמרא **דוחה** את הניסיון: מזבח שנבנה על גבי מחילות לא כשר.
 - **למסקנה**: הכוונה היא למקרה שבו קיצרו את המזבח, והקרקע שהייתה פעם מתחת לחלקו הצפוני נחשפה. שחיטה על הקרקע הזו פסולה. מכאן מוכח שלשיטתו, הקדושה המיוחדת של "צפון" חלה רק על ראש המזבח עצמו, ולא על הקרקע שמתחתיו.
3. במדריך ישן לבניית סוכה כתוב: "עמוד בפניה הדרומית-מערבית של המרפסת, והתקדם ארבע אמות צפונה כדי למקם את הדופן הראשונה". האם ניתן להשתמש בהוראה הזו כדי להוכיח שהמרפסת כולה נמצאת בצד הצפוני של הבניין?

הוכחה לשיטת רבי יוסי ממיקום מערכת הקטורת

רבי זירא תמה: אם אכן **רבי יוסי** סובר שכל המזבח עומד בצפון, איך ייתכן שאין לכך רמז באף משנה? הוא הלך לחפש ומצא הוכחה ממשנה במסכת תמיד.

- **המשנה בתמיד**: המשנה מתארת את המערכה השנייה, ששימשה לקטורת, ועמדה לצד המערכה המרכזית. ממנה לקחו גחלים למזבח הפנימי, ובשבת הקטירו עליה את בזיכי הלבונה. המשנה קובעת את מיקומה המדויק: "כנגד קרן מערבית-דרומית, משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות".

○ **ההוכחה:**

1. **רבי זירא** מברר מה הקשר בין הסימן שניתן למיקום המערכה לבין תפקידה עם הקטורת ובזיכי הלבונה, והוא מגיע למסקנה שהמשנה הזו היא כשיטת **רבי יוסי**, שקבע כלל: כל דבר שניטל מבפנים וניתן בחוץ, או שניטל מבחוץ וניתן בפנים, צריך להיעשות במקום הסמוך ביותר לפתח ההיכל.
2. הגמרא אומרת שחידושו של **רבי יוסי** מתייחס לבזיכי הלבונה (שנלמדים משיירי הדם) ולגחלי הקטורת של כל יום (שנלמדים מגחלי יום כיפור). ולכן, מיקום המערכה השניה חייב להיות מול פתח ההיכל.
3. הגמרא עושה חישובים ומראה שאם המזבח היה עומד שלא בצפון, המרחק מהפינה הדרומית-מערבית עד מול הפתח היה גדול יותר מארבע אמות:
 - אם המזבח (ברוחב 32 אמות) היה כולו בדרום, ופתח ההיכל (ברוחב 10 אמות) במרכז, רק 5 אמות מהמזבח היו מול החצי הדרומי של הפתח. לכן, היה צריך למשוך את המערכה השניה 27 אמות צפונה כדי להגיע אל מול הפתח (או 22 אמות אם מחשיבים גם את פתח האולם שהיה רחב עוד חמש אמות לדרום ולצפון יותר מפתח ההיכל).

- אם המזבח היה חציו בצפון וחציו בדרום, היה צריך למשוך את המערכה 11 אמות (או 6 אמות אם מחשיבים את פתח האולם שגם שהוא נחשב לפני ד'). פשוט להוריד מהמספרים הקודמים 16 אמה שזה חצי המזבח שעמד בצפון.

4. האפשרות היחידה שבה המרחק הוא בדיוק ארבע אמות היא אם כל המזבח עומד בצפון, ורק חמש אמותיו הדרומיות נמצאות מול פתח ההיכל. ארבע האמות הן: אמת יסוד, אמת סובב, אמת מקום הקרנות, ואמה למעבר רגלי הכהנים. האמה החמישית היא המקום האחרון שנמצא מול הפתח. מכאן הוכחה שלשיטת **רבי יוסי** שהמזבח בצפון.

○ דחיית ההוכחה:

1. **רב אדא בר אהבה**: דוחה את ההוכחה וטוען שהמשנה בתמיד היא כשיטת **רבי יהודה**, הסובר שהמזבח עומד במרכז העזרה. הוא מציע חישוב חלופי, לפיו אם מחשיבים גם את פתח האולם ולא כוללים בחישוב את אמת היסוד והסובב, המרחק הופך להיות ארבע אמות (במקום החישוב שראינו של שש אמות), והמידה מסתדרת.

2. **רב שרביא**: מציע דחייה אחרת. גם אם המזבח בצפון, ייתכן שהמשנה היא כשיטת **רבי יוסי הגלילי**, שגם הוא סובר שהמזבח בצפון. אם ככה, אין הוכחה מכאן דווקא לשיטת **רבי יוסי** (בן חלפתא), ולדבריו של **רבי יוחנן** בשמו.

בסוף הדף, הגמרא מתחילה להביא ברייתא להוכיח **שרבי יוסי הגלילי** סובר שמזבח כולו בצפון, והדיון בזה נמשך לדף הבא.